

q[a]nám en el glossari sevillà de c. 1100 (Asín, 60-1), *qinnam* PAlc. I encara hem de mirar com a versemblant que el basc *amuka* parteixi d'un *(k)a(n)amu-ka* vist que la pèrdua d'una *k*- inicial i la d'una *-n*- intervocàlica figuren en la fonètica normal d'aquesta llengua i que la sufijació amb *-ka* s'hi troba a cada pas.

Generalitzant concloem que el mot apareix amb varietat de consonants finals, car també es mostra amb la sorda des d'antic, en l'it. *cànapo*, el roms. *cinepù*: és una *-p*- que deu ser el punt de partida de les formes romàniques en molts llocs, alguns dels quals la presenten sonoritzada, i clarament en la forma *cànep*, no rara en oc. antic i avui conservada com a *kánep* a la baixa Vall d'Aran i altres zones del gascó, o *kanap* en els docs. citats de Catalunya, de 1034, etc. El te-nim amb *-p*- en un ample repertori de velles fonts llatines: *canapum* en mss. de St. Isidor (el K, *cannabum* d'altres: ed. Lindsay, XIX, xxvii, 3) i en moltes glosses.³

La varietat de formes davallava ja dels orígens, que no són ni clars ni pròxims. Si no era mot pròpiament llatí tampoc era d'origen grec, ni indoeuropeu, però sí vellament arrelat i vastament estès per moltes llengües d'Europa. En l'àrea germànica havia entrat molt d'hora puix que el veiem participar ja en la primera mutació consonàntica: d'on al. *hanf* (a-al. ant. *hanaf*), angl. *hamp*, que és ja ags. *hanap*. Esclau comú *kono-plja*, i també bàltic, amb formes pròpies, i comú a totes les llengües d'aquestes dues famílies, car fou també prussià antic, amb la forma *knapios* (gloss. d'Elbing, n.º 268). Tot indica una propagació des de l'Europa oriental cap a les terres del Sud i de l'Oest d'Europa, acomplerta ja des de temps antic (i fins a l'extrem, si va arribar fins al basc i el cèltic).⁴ Sembla assegurat que provenia d'un substrat preindoeuropeu, donada l'existència d'un gran nombre de noms força semblants en llengües diverses de l'orient de la Rússia europea, que van des del samoiede a certes llengües caucàsiques i a algunes de tàrtares o ugrofineses del Volga; veg. Walde-H., Bouda (*Bk.-Kauk. Etym.*, 14-5) i Tovar (*Dicc. Et. Vco.*). En particular interessa l'ossetí *san* 'esperit alcohòlic del cànem' (i 'vi') del qual sembla poder-se deduir la presència en el substrat escita pre-irani, d'un *KAN-* transmès com a *san-* a la llengua irànica dels escites, llengua de *salom* on, per tant, *k* es convertí en el *s*- irani, en època necessàriament no menys remota que el canvi de *k*- en *h*- en germànic.

DERIV.: El collectiu *canemar* és molt antic i està pertot: en les fonts en baix llatí de Cat.: *kannabaris* l'any 910, *cannamàres* des de 924, *canabar* 1036, *canabares* 1056 (Bast.-Bass., 354-5), *cannamaribus* el 972 (ribag., Abadal, *Comt. de Pall. i R.*, n.º 217); s'hi mantenen les variants conegudes: *Canyamars* poble del Maresme (agregat a Dosrius), i a molts altres llocs; *kanemá* a l'Alt Pallars (Dorve, 1958), però *kənbá* a Capcir, *Els Canabals* a Noedes (1960); en manta rodalia el sentit es generalitza en el de 'terres aigua-loses i mulleroses', d'on *polla* de *canemà(r)*, nom d'una espècie d'àneda a l'Alt Pallars (Areu, Esterri de

Cardós, 1933-4), o bé en el d'horta, que és el que constato Segre amunt, ja a Gualter, 1957 (prop de Ponts, terme que forma península dins el riu), com a Isòvol de Cerdanya (1935).

Canemàs 'roba d'estopa de cànem', etcètera [segle XIII]: «cent canes de drap de li, de cànem e de *canabaç*, donen de corredura 6 diners», segle XIII, *Costums de Tortosa*, ed. Oliver, 389; «teles de Garp, e vintenes, e *canabàs*», doc. ross. de 1295 (RLR v, 85); apareix emprat per a molts usos: «*canamàs* que cobreix una manyopa», doc. de 1419 (Caretà, *Barbr.*, s. v. *manopla*); amb dissimilació eiv. «*caramàs*: rodilla o paño de cocina, mantel ordinario» (PzCabrero), 'davant de cuinera' (DFa.), d'on el derivat *caramassera* adj. 'que porta acuradament l'administració domèstica' (Jq. Ruyra, i d'altres cit. Osvald Cardona, JRuyra, 217); *canemàs*, *canemassa*, *canemassar*, *canemasseria* (AlcM). D'això potser és alteració, per encreuament, ⁺*canabastra* 'la carcanada d'un porc' Bof (1971): pot ser amb *canastra* (AlcM) a causa del costellam que és comú a les dues coses.

Canemada. *Canemal* (el nom de vella partida rossellonesa no és *-malls* sinó *Canemals*). *Bassa canemera*, *CostManc.* II, s. v.; *canyamera* nom d'ocell a Elx. *Canemat* (1395). *Canemer*; *Maset del Canimero*, a Ares del Maestrat, 1961. *Canemis* [1485], resta viu a Pallars per a una tela de fil de cànem: «una tela de llana o de *kanemis*», Esterri de Cardós, 1934.

Canemuixa, cf. fr. *chènevis* provinent d'un ant. *che-nevis*, Horning (ZRPb. xxvii, 45-6); *canamoixa* S. xvi (AlcM), *canemuixa* men. (Camps i Merc., *Folk. Men.* I, 253, 268); eiv. *canyamussa* «gamón» (PzCabrero); el més freqüent és la dissimilació en *-r-*: *caramuixa* (*CostManc.* I, s. v. *entalla*; Spitzer, *LexikK.*, 54), que ja trobem en OPou: «palleta o llucet --- de paper --- de *canyamisses* o *caramuxes*: ex calamis cannabinis» (*ThPu.*, 221); aquell encara «*cañemisa*: agramiza» en el dicc. val. de Lamarca, 1840; a Menorca sento sovint *kəramúšə* com a nom de planta (una mata, Ferrer Guinart, *Rond. de Menorca*, p. xxiii, i al Mercadal) i a Ferreries la usaven per encendre el tabac amb *esca* i *foguer*, 1964.

Hi ha *-utxa* i variants així, però en aquestes el significat és diferent i potser també ho és l'etimologia bàsica, per bé que amb encreuaments i considerable convergència amb el nostre derivat de *cànem*: Mall. *kəramúšə* «ull mestre o espiga de la porrasa, quan és seca», BDLC IV, 373 (quan és verda en diuen *aubó*, *Asphodelus microcarpus*), 261, com a mot propi de Manacor i pobles veïns, XIII, 116; VIII, 239; fins ací em sembla clar que es tracta molt més d'un representant mossàrab de CALAMUS 'canya, tija' + -ŪCIA (amb el canvi arabitzant *-L* > *-r*- estudiat en *EntreDL* III, 167, 163ss.); però en altres formes aquest mot es barreja, en formes i significats, amb *caremuixa* < *canemuixa*, com es veu per dades menorquines dels citats Ferrer G. i Camps Merc.; en fi hi ha també un eiv. *calambriuixa* 'certa herba de pastura' (PzCabrero) (CANNAB-> *canab*-> *canamb*- i *calamb*- amb propagació i dissim., etc.), i maestr. *caramboixa* o *carambuixa*